

I N F O R M A C J E   I   S P R A W O Z D A N I A

STUDIA POLONIJE

T. 16. Lublin 1994

JADWIGA PLEWKO

Lublin

KRONIKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU BADAŃ NAD POLONIA I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM KUL W LATACH 1992-1994

I. INSTYTUT – STATUS PRAWNY, PRACOWNICY, PROGRAM

Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym jest agendą naukowo-badawczą Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego podlegającą Senatowi Akademickiemu KUL. Zgodnie z regulaminem zatwierdzonym przez Senat KUL na posiedzeniu w dn. 21.11.1992 r. na czele Instytutu stoi Zarząd składający się z 3 członków: dyrektora, jego zastępcy i sekretarza, powoływanych przez Rektora spośród aktualnie zatrudnionych pracowników Instytutu¹. Decyzją Rektora KUL z dn. 15.12.1992 r. funkcje te w latach 1992-1994 sprawowali: dyrektor Instytutu – ks. dr Edward Walewander, zastępca dyrektora – ks. dr Józef Wołczański, sekretarz – mgr Jadwiga Plewko. Instytut powołał również Radę Naukową, zatwierdzoną decyzją Rektora KUL z dn. 9.02.1993 r. na okres dwóch lat, w składzie: ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski, ks. prof. dr hab. Stanisław Kowalczyk, ks. prof. dr hab. Anzelm Weiss, prof. dr hab. Mieczysław Wieliczko.

---

¹ Regulamin Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego § 5; archiwum Instytutu.

W okresie 1992-1994 zatrudnieni byli następujący pracownicy etatowi Instytutu: ks. dr Edward Walewander, ks. dr Józef Wołczański (od 1.08.1992 r.), mgr Andrzej Hałas (w okresie 1.03.1992-1.06.1993 na urlopie bezpłatnym), mgr Arkadiusz Jabłoński (do 1.10.1993 r.), mgr Jadwiga Plewko (w okresie 1.08. – 30.11.1993 na urlopie doktoranckim), mgr Wiesław Tkaczyk (do 1.03.1992 r.).

Zgodnie ze swymi celami statutowymi Instytut prowadził w okresie 1992-1994 prace badawcze nad szeroko ujmowaną problematyką polonijną i emigracyjną, a szczególnie nad duszpasterstwem polonijnym w różnych krajach osiedlenia Polonii zarówno za Zachodzie, jak i na terenach za wschodnią granicą Polski. Prace te realizowane były w formie bezpośrednich badań archiwalnych prowadzonych przez pracowników Instytutu, jak również poprzez inicjowanie współpracy Instytutu z naukowcami i ośrodkami uniwersyteckimi z kraju i z zagranicy dla przygotowywania sesji naukowych i wspólnych publikacji książkowych.

W roku 1993 Instytut zakończył kilkuletnie prace badawcze, prowadzone przez swych pracowników na terenie Kanady, zmierzające do przygotowania publikacji prezentującej obraz życia religijnego, społecznego, kulturalnego, narodowego parafii i innych placówek duszpasterskich Polonii kanadyjskiej. Wynikiem tych prac są wydane kolejno w 1992 i 1993 r. dwa tomy *Leksykonu geograficzno-historycznego parafii i kościołów polskich w Kanadzie*, obejmujące wszystkie ośrodki duszpasterstwa polskiego istniejące w Kanadzie w latach 1875-1985.

Zainicjowana kilka lat temu w Instytucie praca nad gromadzeniem materiałów do przygotowania analogicznego leksykonu parafii i kościołów polskich w USA wymaga szczególnie trudnej – tak ze względów merytorycznych (trudny dostęp do archiwaliów), jak i finansowych – kwerendy archiwalnej na gruncie amerykańskim, co byłoby możliwe jedynie po otrzymaniu przez Instytut odpowiednich subsydiów. Projekt ten jest zakrojony na dłuższy czas. Aktualnie natomiast podjęta została współpraca z dr. Johnem Grondelskim z Seton Hall University, South Orange z USA nad przygotowaniem leksykonu parafii i kościołów polskich w stanie New Jersey.

Program badawczy Instytutu przewiduje w przyszłości podjęcie badań nad historią duszpasterstwa polskiego w krajach europejskich. Pierwszym krokiem w tym kierunku jest przeprowadzona we współpracy z Polską Misją Katolicką w Szwajcarii przez pracownika Instytutu ks. J. Wołczańskiego w okresie 15.11.1993 – 28.02.1994 oraz kontynuowana w okresie 1.09. – 31.10.1994 kwerenda archiwaliów znajdujących się na terenie tego kraju. Oprócz materiałów dotyczących wyłącznie sfery religijnej i duszpasterskiej Polonii szwajcarskiej podjęte zostało też gromadzenie dokumentów działalności stowarzyszeń polo-

nijnych. Wydanie leksykograficzne książki opartej na tych źródłach planowane jest w przyszłym roku akademickim².

Po trwającej ponad pół wieku przerwie stało się obecnie możliwe podejmowanie różnorodnej problematyki badawczej związanej z losami Polaków w ZSRR i w wyłonionych zeń nowych państwach. Instytut Badań nad Polsnią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL, zgodnie ze swoimi dotychczasowymi kierunkami zainteresowań, podjął więc badania nad historią Kościoła katolickiego w ZSRR i nad jego współcześnie dokonującym się odrodzeniem. Działalność Instytutu polega tu przede wszystkim na gromadzeniu materiałów z zakresu dziejów i sytuacji współczesnej Polaków na terenie byłego ZSRR i popularyzowanie tej wiedzy poprzez organizowanie sesji naukowych i publikacje książek i artykułów, odczyty pracowników oraz zapraszanych przez Instytut gości. W nurcie tej działalności Instytut zorganizował w okresie 1992-1994 dwie międzynarodowe sesje naukowe poświęcone tzw. problematyce wschodniej³ („Polacy na Łotwie” i „Polacy z Rosji mówią o sobie”), których rezultaty zostały opublikowane w osobnych wydawnictwach książkowych. Ponadto wydano trzy inne pozycje książkowe (*Odrodzenie Kościoła katolickiego w byłym ZSRR*, S. Bizunia *Historia krzyżem znaczone* oraz *Polacy i Niemcy w Rosji*), szereg artykułów i recenzji. W przygotowaniu są kolejne tomy rozpoczętej serii wspomnieniowej pt. *Polacy w Rosji mówią o sobie*. Pracownicy Instytutu popularyzowali też te zagadnienia, wygłaszając referaty i odczyty na konferencjach naukowych. Ks. E. Walewander 23.09.1993 r. wygłosił odczyt inauguracyjny pt. „O polonijnym duszpasterstwie na terenach byłego ZSRR” na sympozjum w Rzymie zorganizowanym przez Stałą Konferencję Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. Dyrektor Instytutu jest też członkiem prezydium Stowarzyszenia Polska–Wschód. Ks. J. Wołczański 11.05.1994 r. wygłosił odczyt w Klubie Inteligencji Katolickiej w Lublinie na temat: „Kościół katolicki i Polacy w archidiecezji lwowskiej współcześnie”. Na podstawie materiałów źródłowych znajdujących się w archiwach lwowskich przygotowuje on rozprawę habilitacyjną na temat: *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1918-1939)*; jest członkiem i kapelanem Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Instytut zaprasza też do współpracy wydawni-

---

² E. W a l e w a n d e r. *Instytut Badań nad Polsnią i Duszpasterstwem Polonijnym*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 5 s. 29 n.

³ W maju 1991 r. odbyła się pierwsza z sesji poświęconych zagadnieniom Polaków na Wschodzie „Polacy w Kościele katolickim w ZSRR”, materiały z której opublikowane zostały w 1991 r. w książce pod tym samym tytułem. Por. recenzję wspomnianej książki: M. W i e l i c z k o. *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*. „Przegląd Wschodni” 1992/93 t. 2 z. 2(6) s. 491-494. Wcześniejsze recenzje i omówienia zob.: *W służbie Polonii. 20 lat Instytutu Badań nad Polsnią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. Pod red. E. Walewandra. Lublin 1992 s. 53-55.

czej i popularyzatorskiej w zakresie problematyki polskiej na Wschodzie naukowców KUL i innych ośrodków naukowych kraju.

Dalekosiężnym zamierzeniem badawczym Instytutu jest wypracowanie syntezy dziejów Kościoła katolickiego na terenie byłego ZSRR. Instytut stawia sobie też cel bardziej praktyczny. Poprzez swą działalność, głównie wydawniczą, chce służyć pomocą duszpasterzom katolickim pracującym na terenach byłego Związku Radzieckiego, a także środowiskom inteligenckim – wśród których Kościół katolicki i jego nauczanie cieszy się obecnie szczególnym zainteresowaniem – w dziedzinie formacji intelektualnej.

Pracownicy Instytutu realizują, oprócz wspólnych przedsięwzięć badawczych i wydawniczych, także swoje indywidualne prace naukowe. W fazie końcowej znajduje się studium J. Plewko nt. *Duszpasterstwo Polonii w procesie jej integracji ze społeczeństwem kanadyjskim 1875-1988* oraz A. Hałasa *Rozwój doktryny, organizacji i ideologii Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w Ameryce (1897-1953)*.

Aktywność pracowników związana z popularyzowaniem problematyki polonijnej i badawczej Instytutu wyrażała się ich udziałem w różnych spotkaniach naukowych, pracach komitetów badawczych, a także owocowała w postaci przyznawanych nagród i wyróżnień. Warto więc wymienić niektóre z nich. Dyrektor Instytutu ks. E. Walewander 14.04.1993 r. został powołany do udziału w Komitecie Badania Polonii PAN na kadencję 1993-1995, zaś 15.11.1993 r. powołany został w skład Rady Naukowej Centrum Studiów Latinoamerykańskich CESLA Uniwersytetu Warszawskiego. Jest laureatem nagrody naukowej im. A. Frycza-Modrzewskiego przyznanej 29.01.1993 r. za redakcję i współautorstwo książki *Polacy w Kościołach katolickich w ZSRR*. Bierze udział w pracach Lubelskiego Klubu Polonijnego jako wiceprezes; 21.05.1992 r. wygłosił w Klubie odczyt nt. „20-lecie Instytutu Polonijnego KUL”. 22.10.1992 r. wygłosił wykład w kościele polsko-katolickim w Lublinie nt. „Polacy w Kanadzie”.

Ks. E. Walewander (od stycznia 1992 r. prezes Oddziału), ks. J. Wołczański i A. Hałas są członkami Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”.

J. Plewko wzięła udział w sympozjum nt. „Polonia kanadyjska. Tradycja i przyszłość” zorganizowanym 15.11.1993 r. przez Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu i wygłosiła odczyt nt. „Specyfika religijności Polonii kanadyjskiej”.

Pracownicy Instytutu prowadzą, w ramach działalności tej placówki, konsultacje dla studentów KUL i innych uczelni oraz pracowników naukowych korzystających ze specjalistycznego księgozbioru i gromadzonych zbiorów archiwalnych.

II. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Instytut Polonijny KUL swoją działalność wydawniczą prowadzi dwutorowo: publikuje pozycje książkowe o tematyce polonijnej oraz przygotowuje pod red. ks. E. Walewandra rocznik naukowy „Studia Polonijne”, poświęcony historii oraz współczesnej problematyce środowisk polonijnych⁴. W latach 1992-1994 ukazały się tomy 11-15. Nasze czasopismo wzbudziło zainteresowanie w kręgach Polonii Stanów Zjednoczonych, czego wyrazem może być przedruk przez wychodzące w Chicago pismo „Rodziny. The Journal of the Polish Genealogical Society of America” artykułu monograficznego poświęconego studiom nad społecznościami polskimi w Ameryce Północnej zamieszczanymi w kolejnych tomach „Studiów Polonijnych”⁵.

Od roku 1993 publikacje książkowe ukazują się pod redakcją ks. E. Walewandra w ramach Biblioteki Polonii Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL oraz Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Biblioteka Polonii zawiera serię A – Studia i serię B – Materiały i Dokumenty.

W latach 1992-1994 edycje książkowe Instytutu zdominowały dwa obszary badań polonijnych. Jeden z nich to Polonia kanadyjska. Publikacją w 1993 r. drugiego tomu *Leksykonu geograficzno-historycznego parafii i kościołów polskich w Kanadzie*⁶ Instytut zakończył kilkuletnie prace badawcze nad problematyką życia religijno-społecznego środowisk polskich w tym kraju w okresie ponad 130 lat, prezentując w obu tomach szeroki obraz różnych przejawów działalności ponad 200 parafii, misji i innych placówek duszpasterstwa polskiego. Tom pierwszy *Leksykonu* ukazał się w roku 1992⁷. Oba tomy to dzieło

---

⁴ Krótka informacja o „Studiach Polonijnych” zamieszczona została w przygotowanym przez J. J. Bojarskiego i A. L. Gzellę *Katalogu prasy i wydawnictw katolickich*. Lublin 1994 s. 119.

⁵ Jest to przedruk artykułu Johna Grondelskiego pt. *The Treatment of North American Polonia in the Pages of „Studia Polonijne”: An Overview* zamieszczonego pod tym tytułem po raz pierwszy w publikacji książkowej *W służbie Polonii. 20 lat Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. Pod red. E. Walewandra. Lublin 1992 s. 57-79.

⁶ Na temat drugiego tomu *Leksykonu* zob.: A. H a ł a s. *Leksykon geograficzno-historyczny parafii i kościołów polskich w Kanadzie*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1994 nr 2(191) s. 282-284; t e n ż e. *O Polakach w Kanadzie*. „Nasze Słowo. Dwutygodnik Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech” 1994 nr 10(107) s. 22 oraz „Dziennik Lubelski” 17.01.1994 s. 5, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1994 nr 3(26) s. 27; t e n ż e. *Cenne dzieło o Polakach w Kanadzie*. „Exodus. Katolickie Pismo Wspólnoty Polskiej w Europie” 1994 nr 1 s. 17; t e n ż e. *Dzieło o Polakach w Kanadzie*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 3(29) s. 29.

⁷ Na temat tomu pierwszego *Leksykonu* ukazały się następujące informacje prasowe i omówie-

zbiorowe przygotowane przez pracowników Instytutu, wydane pod redakcją ks. E. Walewandra.

Drugi obszar zainteresowań Instytutu, który znalazł wyraz w publikacjach, to sytuacja środowisk polskich w krajach byłego Związku Radzieckiego. Pierwsza z wydanych w roku 1993 książek z zakresu tzw. problematyki wschodniej to praca zbiorowa pod red. E. Walewandra pt. *Polacy na Łotwie*, będąca pokłosiem sesji naukowej na ten sam temat zorganizowanej przez Instytut w maju 1992 r. Praca zawiera nie tylko informacje o stosunkach polsko-łotewskich i życiu Polaków na tych ziemiach na przestrzeni dziejów, ale wskazuje też na aktualne możliwości i potrzeby utrzymania i rozwijania narodowych i kulturalnych tradycji Polonii we współczesnej Łotwie⁸.

Kolejną pozycją wydawniczą Instytutu w 1993 r. była również publikacja zbiorowa wydana pod redakcją E. Walewandra pt. *Odrodzenie Kościoła katolickiego w byłym ZSRR. Studia historyczno-demograficzne*⁹, zawierająca teksty

---

nia: Z. S z u b a. *Dzieje polskich parafii w Kanadzie*. „Słowo Powszechne” 1992 nr 140 s. 3; J. W o ł c z a ń s k i. *Polacy w Kanadzie*. „Dziennik Lubelski” 1992 nr 157 s. 5 oraz „Kurier Lubelski” 1992 nr 163 s. 2; t e n ż e. *Polacy w Kanadzie*. „Gazeta Niedzielną” (Londyn) 1992 nr 39 s. 5 oraz (wersja poszerzona) „Pismo Okólne” (Biuro Prasowe Episkopatu Polski) 1992 nr 37 s. 4-6; t e n ż e. *Polacy w Kanadzie*. „Ład” 1992 nr 43 s. 10 oraz „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1992 nr 5 s. 19; P. P. G a c h. *Kościół polski w Kanadzie*. „Nowe Książki” 1993 nr 10 s. 33; A. R e c z y ń s k a. *Leksykon geograficzno-historyczny parafii i kościołów polskich w Kanadzie*. „Przegląd Polonijny” 1994 z. 1 s. 160-162.

⁸ Na temat tej publikacji książkowej ukazały się następujące omówienia i recenzje: A. B i l i k. *Polacy na Łotwie*. „Kurier Polonijny” 1993 nr 12(17) s. 25; A. H l e b o w i c z. *Polacy na Łotwie*. „Ład” 1993 nr 8 s. III (dodatek – Kościół na Wschodzie); M. P. *Polacy na Łotwie. Książka długo oczekiwana*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 3.06.1993 s. 5; E. P a r a d o w s k a. *Historie pasjonujące. My i Łotysze*. „Dziennik Lubelski” 6.05.1993 s. 9; E. W a l e w a n d e r. *Polacy na Łotwie*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1992 nr 4 s. 481-484; t e n ż e. *Polacy na Łotwie. W 20-lecie Instytutu Polonijnego KUL*. „Dziennik Lubelski” 20.05.1992 s. 8-9; J. W o ł c z a ń s k i. *Kościół katolicki i Polacy na Wschodzie*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1993 nr 3(23) s. 23-24; Z. Z i e l i ń s k i. *Polacy na Łotwie. Pomost*. „Polska Zbrojna” (Warszawa) 29.04.1993 nr 83 s. 3; t e n ż e. *Polacy na Łotwie*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 4/189 s. 554-556; R. S t a n k i e w i c z. *Ocena książki „Polacy na Łotwie”*. „Kultura un Vards” (Daugarpils) Julijs 1994 s. 4; A. K o s e s k i. *Polacy na Łotwie*. „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 1993 t. 28 s. 193-194; R. S t a n k i e w i c z. *Ocena książki Polacy na Łotwie*. „Kultura un Vards – Culture and Word” (Daugavpils–Łotwa) Julijs 1994 s. 4; Z. S t a r n a w s k i. *Polacy na Łotwie*. „Homo Dei” 1994 nr 2 s. 106-107; M. W i e l i c z k o. *Polacy na Łotwie w niniejszym tomie s. 185-188*.

⁹ Por. informacje, omówienia i recenzje na temat tej książki: J. G a w o r s k i. *O przyszłości katolicyzmu w Rosji*. „Nowe Książki” 1993 nr 10 s. 35; A. H l e b o w i c z. *Studia nad Kościołem w byłym ZSRR*. „Ład” 13.03.1993 nr 6 s. 8; H. S a n e c k i. *Historia kołem się toczy*. „Dziennik Lubelski” 8.04.1993 s. 9; J. W o ł c z a ń s k i. *Kościół katolicki i Polacy na Wschodzie*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1993 nr 3(23) s. 23-24; t e n ż e. *Odrodzenie Kościoła w Rosji*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 4(189) s. 551-553; Z. S t a r n a w s k i. *Odrodzenie*

dziewięciu autorów przedstawiające dzieje Kościoła katolickiego na terenach cesarstwa rosyjskiego, a później Związku Radzieckiego, dając jednocześnie podstawy źródłowe i liczbowe do poznania aktualnego, rzeczywistego stanu Kościoła katolickiego oraz liczebności Polaków obrządku łacińskiego na obszarze byłego ZSRR.

W nurcie zagadnień badawczych dotyczących Polaków w Rosji pozostaje też publikacja wydana w 1993 r. przez Instytut Polonijny KUL oraz Oddział Lubelski Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” pt. *Polacy i Niemcy w Rosji. Zagadnienia wybrane*¹⁰. Jest to jedna z pierwszych prób prezentacji i porównań niektórych problemów wspólnych losom dwóch mniejszości narodowych żyjących w wielonarodowym organizmie politycznym Rosji, dokonana z różnych punktów widzenia: historyków, polityków, niemcoznawców, a także wskazania praktyczne z dziedziny współczesnych relacji polsko-rosyjskich widziane oczyma ekonomisty oraz pracownika ambasady polskiej w Moskwie.

Po opracowaniach historycznych na temat losów Polaków w Rosji i ZSRR, których autorami byli naukowcy z różnych ośrodków akademickich, w latach 1993-1994 Instytut opublikował trzy tomy wspomnień i relacji bezpośrednich uczestników życia na terenie części byłego Związku Radzieckiego – w Rosji – w najtrudniejszych współczesnych okresach historii tego kraju. Książka *Polacy w Rosji mówią o sobie*¹¹ została zainicjowana w wyniku napływu materia-

---

kościół w byłym ZSRR. „Homo Dei” 1994 nr 1 s. 106-107.

¹⁰ Por.: A. B ł a s z k i e w i c z. *Polacy i Niemcy w Rosji*. „Nowe Kontrasty” 1994 nr 4 s. 24-25; J. P l e w k o. *Polacy i Niemcy w Rosji. Zagadnienia wybrane*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1994 nr 2(191) s. 280-282, „Msza Święta” 1994 nr 9 s. 288; *Polacy w Rosji*. „Exodus” (Monachium) 1994 nr 9 s. 13; *Polacy w Rosji*. „Niedziela” 24.07.1994 nr 30 s. 7.

¹¹ Na temat tomu pierwszego serii „Polacy w Rosji mówią o sobie” ukazały się omówienia: A. J a b ł o ņ s k i. *Polacy w Rosji*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 1(27) s. 17; t e n ż e. *Polacy w Rosji mówią o sobie*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1994 nr 2(191) s. 279-280; W. K l u s e k. *Nowa książka o Polakach w Rosji. Szlakiem zesańców*. „Kurier Lubelski” 27.12.1993; W. K u c h a r s k i. *Mówią Polacy ze Wschodu*. „Polonia. Biuletyn Lubelskiego Klubu Polonijnego” 1993 nr 2 s. 48-49; F. M a l i n o w s k i. *Polacy w Rosji o sobie*. „Kurier Polonijny” 1994 nr 3(20) s. 23; *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Pismo Okólne” (Episkopatu Polski) 13-19.08.1993 nr 33 s. 12; H. S a n e c k i. *Sybirska gehenna. Polacy w Rosji mówią o sobie – kolejna książka Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. „Dziennik Lubelski” 10-12.12.1993 nr 71 s. 8-9; t e n ż e. *Tej nocy nie wykonaliśmy normy. Wspomnienia wigilijne Polaków zesłanych na Sybir (1940-1945)*. „Dziennik Lubelski” 22.12.1993 s. 11; M. P i a s e c k a. *Prawda o losach Polaków*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 29.12.1993 nr 239 s. 4; R. S u r m a c z. *Polacy w gulagu*. „Na przykład. Lubelski Miesięcznik Kulturalny” 1994 nr 1(9) s. 4; Z. Z i e l i ņ s k i. *Głosy zza żelaznej kurtyny*. „Niedziela” 1994 nr 22(35) s. 16; J. M a n d z i u k. *Polacy w Rosji mówią o sobie*. „Saeculum Christianum” 1994 nr 1 s. 256-257. Na temat drugiego tomu por.: A. H l e b o w i c z. *Odnalezieni*. „Ład” 1994 nr 29 z 17.07. (dodatek – Katolikom na Wschodzie) s. II; E. W a l e w a n d e r. *Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 5 s. 29 n.; F. M a l i -

łów wspomnieniowych na sympozjum naukowe zorganizowane przez Instytut w maju 1993 r. Zawiera relacje pozwalające prześledzić widziane przez autorów „dzieje męczeństwa, przemocy i strachu, a także przetrwania biologicznego i duchowego tych, którzy [...] znaleźli się na ziemi rosyjskiej”¹².

Charakter wspomnieniowy o walorach dokumentu osobistego, a jednocześnie historycznego, ma także kolejna książka – opublikowana w 1993 r. przez Instytut oraz Oddział Lubelski Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – ks. Stanisława Bizunia *Historia krzyżem znaczone. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939-1945*, w opracowaniu, ze wstępem i przypisami ks. J. Wołczańskiego¹³. Książka jest relacją kapłana będącego na co dzień w centrum życia archidiecezji lwowskiej, wicerektora i wykładowcy Seminarium Duchownego we Lwowie, duszpasterza, więźnia NKWD, naocznego świadka rozwoju Kościoła lwowskiego w okresie międzywojennym i jego dramatycznych losów podczas okupacji sowieckiej i niemieckiej w latach II wojny światowej. W roku bieżącym ukazało się drugie, poszerzone wydanie tego opracowania wzbogacone fotografiami i indeksami.

Działalność edytorską Instytutu w latach 1992-1994 wzbogacają także dwie pozycje o innej niż powyższa tematyce. Pierwszą z nich była przygotowana w 1992 r. z okazji jubileuszu 20-lecia istnienia Instytutu praca zbiorowa pod red. E. Walewandra pt. *W służbie Polonii. 20 lat Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. Zawiera ona szczegółowe omówienie działalności naukowej, wydawniczej, popularyzatorskiej Instytutu, a także prezentuje plany i perspektywy dalszej pracy tej placówki¹⁴.

n o w s k i. *Polacy w Rosji o sobie*. „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1994 nr 6 s. 41 oraz „Kurier Lubelski” 4-6.11.1994 s. 7; A. H l e b o w i c z. *Odnalezieni*. „Ład” 1994 nr 29 z 17.07. s. II; H. S a n e c k i. *Drugi tom wspomnień „Polacy w Rosji mówią o sobie”. Oskarżenie reżimu bolszewickiego*. „Dziennik Lubelski” 3.11.1994 s. 10; Z. Z i e l i Ń s k i. *Podtrzymać gasnący płomyk*. „Rota” 1994 nr 3/4 s. 142, przedruk: „Pro Patria” (pismo Ziemi Chełmskiej) 1995 nr 1/2 s. 20-21. Na temat trzeciego tomu por.: Z. Z i e l i Ń s k i. *Polacy w Rosji mówią o sobie*. „Nowe Kontrasty” 1995 nr 4/16 s. 31-33, „Notes Wydawniczy” 1995 nr 3/35 s. 83; A. H l e b o w i c z. *Książka. Serii ciąg dalszy*. „Ład” 1995 nr 20 z 14.05. s. II; M. S. *Polacy w Rosji mówią o sobie*. „Forum Polonijne” 1995 nr 2 s. 31.

¹² E. W a l e w a n d e r. *Wprowadzenie*. W: *Polacy w Rosji mówią o sobie*. Wybór i wstęp ks. E. Walewandra. Lublin 1993 s. 6.

¹³ Ukazały się następujące omówienia tej książki: Z. K. *Ziemia Lwowska 1939-1945*. „Głos Katolicki” (Paryż) 1994 nr 16 s. 9; Z. K. *Martyrologia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej*. „Exodus. Katolickie Pismo Wspólnoty Polskiej w Europie” 1994 nr 5 s. 16.

¹⁴ Na temat tej publikacji oraz dotychczasowych osiągnięć Instytutu i planów badawczych por.: R. K a n t o r. *W służbie Polonii*. „Przegląd Polonijny” 1993 z. 2 s. 167-169; J. P l e w k o. *20 lat w służbie Polonii*. W: *Almanach Polonii 1993. Informator o Polakach i organizacjach polonijnych w świecie*. Warszawa 1993 s. 104-106 oraz „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 1(186) s. 68 nn.; t a ż. *W służbie Polonii*. „Nowy Przegląd Wszechpolski. Miesięcznik Polaków

We wspomnianej wyżej serii B Biblioteki Polonii ukazała się w 1993 r. opracowana do druku i wydana przez Instytut książka ks. K. Kosickiego pt. *Duszpasterstwo wśród Polaków w Niemczech w latach 1945-1950*, omawiająca pracę duszpasterską i społeczną kapłanów polskich wśród tzw. dipisów, byłych więźniów obozów koncentracyjnych i osób zesłanych na przymusowe roboty do Niemiec, przebywających na terenie III Rzeszy w trudnym okresie po zakończeniu II wojny światowej.

W czerwcu 1994 r. ukazała się kolejna pozycja książkowa o charakterze pamiętnikarskim przygotowana przez Instytut. Są to wspomnienia ks. Marcina Bardela zatytułowane *Z Krasnobrodu przez obozy i obczyznę do rodzinnych stron*¹⁵, relacjonujące pracę i przeżycia kapłana pracującego na terenie Zamojszczyzny, następnie więźnia obozów koncentracyjnych w Sachsenhausen i Dachau, wreszcie duszpasterza Polaków w Austrii, Włoszech i Anglii.

---

w Kraju i na Obczyźnie” 1994 nr 1 s. 29-30; *W służbie Polonii*. „Dziennik Lubelski” z 7.09.1992 s. 8; *W 20-lecie Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. „Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 31.10.1992 s. 20-22; *Polska nie kończy się na Bugu i Odrze. Rozmowa z ks. doc. dr. hab. Edwardem Walewandrem, dyrektorem Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. „Katolik” 1992 nr 4(483) z 26.01. s. 1, 5; *Z pomocą rodakom w świecie. 20 lat działalności Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. „Słowo Powszechne” 3.06.1992 s. 5; *20 lat Instytutu Polonijnego KUL*. „Nowy Dziennik” (New York) 25.11.1992 s. 4; On. Ra. [Arnold G i e s e]. *20-lecie Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL*. „Exodus. Katolickie Pismo Wspólnoty Polskiej w Europie” 1992 nr 4 s. 7; *Badania polonijne w KUL*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1992 nr 5 s. 10-11, 17; *Polacy na Wschodzie*. „Kurier Lubelski” 20.05.1992 s. 4; *Polacy na Łotwie. W 20-lecie Instytutu Polonijnego KUL*. „Dziennik Lubelski” 20.05.1992 s. 8-9; E. W a l e w a n d e r. *Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Zadania, możliwości, perspektywy*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 2(187) s. 279-284; *Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym*. „Przegląd Akademicki” 1993 nr 16(37) s. 18; J. W o ł c z a n i s k i. *Almanach Polonii 1993*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 4 s. 603-605; t e n ż e. *Oblicza Polonii w Niemczech*. „Słowo Powszechne” 1992 nr 197 s. 6; t e n ż e. *Zróżnicowana Polonia niemiecka*. „Dziennik Lubelski” 9-11.10.1992 s. 5; M. T. Z a h a j k i e w i c z. *Zagadnienia gromadzenia dokumentacji źródłowej do badań nad dziejami Kościoła łacińskiego na wschodnich ziemiach kresowych dawnej Polski*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1992 t. 61 s. 149; E. W a l e w a n d e r. *Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 5 s. 29 n.; J. P l e w k o. *W służbie Polonii*. „Nowy Przegląd Wszehpolski” 1994 nr 1 s. 29-30.

¹⁵ H. S a n e c k i. *Z Krasnobrodu przez obozy i obczyznę do rodzinnych stron. Wspomnienia o randze dokumentu*. „Dziennik Lubelski” 7.07.1994 nr 130 s. 5; W. W. B e d n a r s k i. *Z Krasnobrodu przez obozy i obczyznę*. „Rewizje Tomaszowskie” 2. 09. 1994 nr 11 s. 1-4; D. P i e t r u s i n s k i. *Pamiętniki księdza Marcina Bardela*. „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 1994 nr 9 s. 286-287; J. M a s ł o w s k i. *Z Krasnobrodu przez obozy i obczyznę do rodzinnych stron*. „Pro Patria” (pismo Ziemi Chełmskiej) 1995 nr 1/2 s. 25-26.

W przygotowaniu jest tom poświęcony martyrologii Polaków z terenu Mołdawii pt. *Polacy z Mołdawii mówią o sobie*. Edycja tej książki przewidziana jest na rok 1995.

III. SYMPOZJA NAUKOWE

1. W dniach 18-20 maja 1992 r. odbyło się sympozjum zatytułowane „Polacy na Łotwie”, podczas którego z referatami i komunikatami wystąpiło 15 autorów z terenu Łotwy i Polski. Zaprezentowali oni po raz pierwszy w tak wyczerpujący sposób obraz stosunków polsko-łotewskich na przestrzeni ostatnich czterystu lat, życie i dzieje wspólnoty polskiej na Łotwie w tym czasie, ze szczególnym wyeksponowaniem okresu dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej, stan zachowania polskich tradycji kulturalnych, szkolnictwa polskiego, życia religijnego Polaków, ich działalności organizacyjnej. Plonem sesji jest wydana w 1993 r. przez Instytut Polonijny KUL praca zbiorowa pod tym samym tytułem¹⁶.

---

¹⁶ *Polacy na Łotwie*. Pod red. E. Walewandra. Lublin 1993 ss. 349. Na temat sympozjum ukazały się w czasopismach i prasie codziennej następujące publikacje: E. B u d a k o w s k a. *Naukowcy o Polakach na Łotwie*. „Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 30.06.1992 s. 15; t a ż. *Sympozjum „Polacy na Łotwie”*. W: *Almanach Polonii. Informator o Polakach i organizacjach polonijnych w świecie*. Warszawa 1993 s. 99-103; *Dla Polaków na Wschodzie*. „Dziennik Lubelski” 21.05.1992 s. 3; *Duma. Rozmowa Grzegorza Wójcikowskiego z Małgorzatą Kołodziejczyk, pierwszą po czterdziestoletniej przerwie nauczycielką języka polskiego na Łotwie*. „Kurier Lubelski” 29-31.05.1992 s. 3; R. I w a n. *W służbie kultury narodowej*. „Nasze Słowo” (Würzburg) 7-14.06.1992 s. 7; R. K a n t o r. *Sympozjum „Polacy na Łotwie”, Lublin, 18-20 maja 1992 r.* „Przegląd Polonijny” 1993 z. 1 s. 141-147; *Na Łotwie nie jesteśmy przybyszami. Sympozjum polonijne w KUL*. „Dziennik Lubelski” 19.05.1992 s. 1, 3; J. P l e w k o. *Polacy na Łotwie*. „Przegląd Uniwersytecki” 1992 nr 4 s. 19; t a ż. *Polacy na Łotwie. Sympozjum Polonijne w Lublinie*. „Puls” (Warszawa) 4.08.1992 s. 6; *Polacy na Łotwie*. „Express Fakty” 21.05.1992 s. 2; *Polacy na Wschodzie*. „Kurier Lubelski” 20.05.1992; *Polskość przechowuje się w rodzinie. Rozmowa Mirosława Romejko z Wandą Krukowską, przewodniczącą Oddziału Związku Polaków na Łotwie*. „Dziennik Lubelski” 10.06.1992; *Sympozjum o Polakach na Łotwie*. „Słowo Powszechne” 19.05.1992 s. 1; *Sympozjum w KUL o Polakach na Łotwie*. „Dziennik Lubelski” 14.02.1992 s. 1; Z. S z [u b a]. *Sympozjum o Polakach na Łotwie w KUL z udziałem rodaków znad Dźwiny*. „Słowo Powszechne” 28.05.1992 s. 3; *Udane sympozjum*. „Gazeta w Lublinie” 21.05.1992 s. 1; E. W a l e w a n d e r. *Polacy na Łotwie. W 20-lecie Instytutu Polonijnego KUL*. „Dziennik Lubelski” 20.05.1992 s. 8-9; t e n ż e. *Z pomocą rodakom na świecie. Przemówienie kierownika Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL wygłoszone podczas sympozjum „Polacy na Łotwie” w dn. 18.05.1992 r. w Lublinie*. „Słowo Powszechne” 3.06.1992 s. 5; Z. Z i e l i Ń s k i. *Polacy na Łotwie*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” (Rzym) 1993 nr 4(189) s. 554-556.

2. W dniach 17-18 maja 1993 r. Instytut zorganizował międzynarodowe sympozjum naukowe na temat: „Polacy w Rosji mówią o sobie”¹⁷. Wzięli w nim udział goście z kilku ośrodków na terenie Rosji, Ukrainy, Kazachstanu, m.in. z Moskwy, Sachalina, Drohobycza, Sankt Petersburga oraz naukowcy z ośrodków uniwersyteckich Warszawy, Łodzi i Lublina. Sesja ta, jak wskazuje jej tytuł, została zorganizowana, by przede wszystkim zaprezentować swoisty rodzaj przekazu informacji o życiu Polaków na terenie Rosji, jakimi są świadectwa uczestników, wspomnienia, bezpośrednie relacje świadków wydarzeń – często tragicznych – aresztowań, wysiedleń, tułaczki po „niehumanitarnej ziemi”, pobytu w łagrach, pracy i życia w warunkach Rosji stalinowskiej. Ale oprócz wątków wspomnieniowych zaprezentowano sesję referatów naukowych bazujących na źródłach historycznych, archiwalnych. Dwudniowe sympozjum, zbyt krótkie, by przedstawić złożony obraz losów polskich w Rosji, stało się jednak inspiracją dla nadsyłania wspomnień do druku. Efektem tego są trzy tomy serii wydawniczej Instytutu zawierającej materiały i dokumenty nadesłane na sympozjum, a opublikowane w 1993 r. jako osobne pozycje książkowe pt. *Polacy w Rosji mówią o sobie* (T. 1. Lublin 1993; T. 2 i 3. Lublin 1994) oraz *Polacy i Niemcy w Rosji. Zagadnienia wybrane* (Lublin 1993).

Instytut Polonijny podjął prace przygotowawcze dla zorganizowania sympozjum w maju 1995 r. Jego tematem będą losy Polaków w Mołdawii. Nawiązany został kontakt z przedstawicielami Polaków żyjących na terenie Mołdawii w celu znalezienia odpowiednich referentów. Chodzi też o wystąpienia będące osobistym świadectwem obecności i losów Polaków na tych terenach w przeszłości i obecnie. Instytut pragnie zaprosić przedstawicieli Polonii mołdawskiej – zarówno osoby świeckie, jak i księży polskich – do bezpośredniego udziału w sympozjum. Planowane jest wydanie referatów i materiałów z sesji w formie książkowej.

---

¹⁷ Informacje prasowe i artykuły nt. sympozjum: M. C h m i e l e w s k i. *Sprawozdania*. „Roczniki Teologiczne” 1993 z. 5 s. 112; A. J a b ł o Ń s k i. *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1993 nr 4(24) s. 9; t e n ż e. *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Więź” 1993 nr 8(418) s. 182-185; R. K a n t o r. *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Przegląd Polonijny” 1993 z. 4 s. 153-156; *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Gazeta w Lublinie” 19.05.1993 s. 2; *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Dziennik Lubelski” 19.05.1993; *Polacy z Rosji o sobie*. „Dziennik Lubelski” 20.05.1993; Z. S z u b a. *KUL gromadzi wspomnienia Polaków z Rosji. Chodzi szczególnie o przeżycia religijne*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 25.01.1993 nr 2 s. 1 n.; t e n ż e. *Polacy z Rosji mówią o sobie. KUL przybliży nam sprawy rodaków z obczyzny*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 17.05.1993 nr 80 s. 1; t e n ż e. *W KUL: Głos Polaków z Rosji*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 20.05.1993 s. 4; J. W o ł c z a Ń s k i. *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Puls” (Warszawa) 21.09.1993 nr 28 s. 3; R. K a n t o r. *Polacy z Rosji mówią o sobie*. „Przegląd Polonijny” 1993 z. 4 s. 153-156.

IV. WIZYTY GOŚCI Z KRAJU I Z ZAGRANICY W INSTYTUCIE

1. Krótkie wizyty w Instytucie złożyli jesienią 1992 r. przedstawiciele środowisk polonijnych z Niemiec Zachodnich i Stanów Zjednoczonych. Byli to: Florentyna i Walter H. Lasiński z New Jersey, USA, współpracujący z naszą placówką dr John M. Grondelski z Seton Hall University, USA, ks. dr Ryszard Iwan, duszpasterz polonijny, proboszcz parafii w Kilonii, RFN, oraz Stenia Szponder, również z RFN. Spotkania te były dla pracowników Instytutu Polonijnego KUL okazją do poznania aktualnych problemów życia Polaków oraz działalności polonijnej naszych gości w środowiskach swego zamieszkania.

2. 6. 10. 1992 r. wizytę w Instytucie złożył ks. dr Kazimierz Kosicki, wieloletni duszpasterz Polaków w Niemczech Zachodnich, początkowo w Hanowerze, Frankfurcie n. Menem, a obecnie w Karlsruhe. Cel przybycia ks. Kosickiego był dwojaki. Polski gość z RFN został zaproszony przez Instytut Polonijny do wygłoszenia odczytu dla społeczności KUL na temat: „Katolicy polscy w Niemczech z bliska”. Scharakteryzował w nim życie religijne Polonii niemieckiej w okresie od II wojny światowej aż do napływu najnowszej fali emigracyjnej lat osiemdziesiątych, przedstawił trudności pracy duszpasterskiej wśród Polaków w Niemczech oraz perspektywy życia religijnego i narodowego niemieckiej Polonii¹⁸. Drugim, istotnym celem wizyty były rozmowy na temat wydania przez Instytut autorskiej książki pt. *Duszpasterstwo wśród Polaków w Niemczech w latach 1945-1950*¹⁹.

3. Stosunkowo często wizyty w Instytucie składają goście przybywający z terenu byłego Związku Radzieckiego. 27.01.1993 r. odbyło się spotkanie z doc. Dorą Kacnelson, pracownikiem naukowym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Drohobyczu na Ukrainie. 3.03.1993 r. gościem Instytutu była dr Irena Iwaszkiewicz, pracownik naukowy Wydziału Historii Uniwersytetu w Taszkencie oraz sekretarz Towarzystwa Uzbekistan-Polska, która przedstawiła sytuację Polonii we współczesnym Uzbekistanie. W maju 1993 r. odwiedził Instytut gość z Kokczetawu w Kazachstanie Anatol Diaczyński. 27. 04. 1994 r. gościła w Instytucie Irena Kostecka z Łucka – prezes Stowarzyszenia Kultury Polskiej na Wołyniu, przedstawiając pracę Stowarzyszenia. Podkreśliła w swej wypowiedzi, iż przyczyniło się ono do odzyskania do tej pory 17 kościołów, przy których utworzono parafie, i mobilizuje katolików do utrzymania tych placówek duszpa-

---

¹⁸ Por. J. Wołczyński. *Zróznicowana Polonia niemiecka*. „Dziennik Lubelski” 9-11.10.1992 s. 5; t e n ż e. *Oblicza Polonii w Niemczech*. „Słowo Powszechne” 1992 nr 197 s. 6.

¹⁹ Praca ta ukazała się drukiem staraniem Instytutu w 1993 r.

sterskich. Stowarzyszenie organizuje kursy języka polskiego dla dzieci i dorosłych, zajmuje się też działalnością charytatywną.

4. 1. 12. 1993 r. wizytę w siedzibie Instytutu złożyli dwaj przedstawiciele Papieskiej Komisji ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów: ks. Silvano M. Tomasi CS z Rzymu, sekretarz Komisji, oraz ks. Richard Ryscavage SJ z Waszyngtonu reprezentujący Migration and Refugee Services przy Konferencji Biskupów Stanów Zjednoczonych. Goście interesowali się działalnością i pracami naukowymi Instytutu, a szczególną uwagę poświęcili dorobkowi wydawniczemu z zakresu badań polonijnych nad tzw. problematyką wschodnią. W wyniku spotkania podjęto decyzję o współpracy Instytutu Polonijnego KUL i wymienionej Komisji Papieskiej w przygotowaniu *Słownika emigracji świata*. Instytut został również zaproszony do uczestnictwa w planowanym w Rzymie zjeździe przedstawicieli ośrodków naukowo-badawczych zajmujących się problematyką migracyjną i etniczną, działających przy uniwersytetach katolickich na całym świecie²⁰.

6. Instytut gościł też osoby z kraju związane w swej działalności i zainteresowaniach z problematyką polonijną. Pierwsze takie spotkanie miało miejsce 24.02.1994 r. Na zaproszenie Lubelskiego Oddziału „Wspólnoty Polskiej” oraz Lubelskiego Klubu Polonijnego, którego wiceprzewodniczącym jest dyrektor Instytutu Polonijnego KUL, przybył do Lublina z prezentacją swojej książki Andrzej Bilik, redaktor naczelny wydawanego w Warszawie miesięcznika „Kurier Polonijny”. Przy udziale niektórych członków LKP oraz pracowników Instytutu red. Bilik podzielił się swymi refleksjami na temat pracy nad redagowaniem „Kuriera”, natomiast dyrektor Instytutu Polonijnego KUL poinformował o dorobku i zamierzeniach badawczych tej placówki²¹.

7. Roboczą wizytę, mającą na celu omówienie współpracy Instytutu oraz Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej przy przygotowaniu i wydaniu książki pt. *Polacy w województwie stanisławowskim w okresie II wojny światowej*, złożył 14.04.1994 r. przewodniczący Oddziału Krakowskiego Komisji – Ryszard Kotarba.

8. 15.07.1994 r. wizytę w Instytucie złożył prof. Dean Rojek z Wydziału Socjologii w University of Georgia, Athens, Ga., który na podstawie opracowanego przez nas kwestionariusza badań zajmuje się m.in. opracowywaniem historii parafii polskich w Salamance, NY.

---

²⁰ Por. J. P l e k o. *Goście Instytutu Polonijnego*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 1(27) s. 18.

²¹ Por. F. M a l i n o w s k i. *Kurier Polonijny w Lublinie*. „Kurier Polonijny” 1994 nr 4/5(21/22) s. 15.

9. 12. 08. 1994 r. przebywał w Instytucie Polonijnym KUL nowy konsul RP w Brześciu n. Bugiem dr Jerzy Rychlik, który zapoznał się z licznymi publikacjami Instytutu na temat Polaków na Wschodzie i zadeklarował chęć współpracy naukowej na rzecz Polaków poza wschodnimi granicami kraju. 22 sierpnia przybyli goście z Ukrainy: Marcei Mieczysław Rek, prezes Stowarzyszenia Miłośników Języka i Kultury Polskiej „Warszawa” w Ugańsku. 23 sierpnia gościł w Instytucie prof. Josef Becker z Augsburga (dawny rektor Uniwersytetu Augsburskiego) wraz z małżonką oraz dr Bettina von Heeren²². Za pośrednictwem prof. Beckera Instytut Polonijny KUL nawiązał kontakty naukowe z Niemieckim Instytutem Historycznym w Warszawie.

V. NAGRODA NAUKOWA IM. FRANCISZKA SKOWYRY

Podobnie jak w latach ubiegłych, Instytut przyznał doroczne nagrody naukowe im. Franciszka Skowry. Laureatami nagrody w 1992 r.²³ zostali: ks. prof. dr hab. Anzelm Weiss (KUL) za pracę *Biskupstwa bezpośrednio zależne od Stolicy Apostolskiej w średniowiecznej Europie* (Lublin 1992), ks. prof. dr hab. Jan Związek (Częstochowa) za książkę *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej* (Częstochowa 1990) oraz ks. dr Janusz Walkusz (KUL) za pracę *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918-1939* (Pelplin 1992).

Jury trzynastej edycji nagrody za rok 1993 r. przyznało ją *ex aequo*: ks. dr. Markowi Chmielewskiemu (KUL) za książkę *Doświadczenie mistyczne Marceliny Darowskiej* (Niepokalanów 1992) oraz ks. dr. Ryszardowi Iwanowi z Kilonii, RFN, za pracę *Polska, ale jaka? Myśl społeczna kard. Stefana Wyszyńskiego (1901-1981)* (Lublin–Kilonia 1993)²⁴.

W roku 1994 nagrodę otrzymało trzech autorów. Nagrodą I stopnia wyróżniono prof. Czesława Łuczaka z Poznania za książkę *Polacy w okupowanych*

---

²² E. W a l e w a n d e r. *Wizyty w Instytucie Polonijnym*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1994 nr 5(31) s. 2.

²³ Na temat nagrody im. F. Skowry przynanej w roku 1992 r. por.: E. W a l e w a n d e r. *Historia dla życia i życiem pisana. Kolejna nagroda im. Franciszka Skowry*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1992 nr 4 s. 492-494 oraz „Pismo Okólne” (Episkopatu Polski) 6-12.07.1992 nr 28 s. 15-16, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1992 nr 5 s. 14, 19.

²⁴ Por. Z. S z [u b a]. *Nagrody naukowe w Instytucie Polonijnym KUL*. „Słowo. Dziennik Katolicki” 14.06.1993; E. W a l e w a n d e r. *Mistyka życia. Nagroda im. Franciszka Skowry po raz trzynasty*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1993 nr 4(189) s. 580-581.

Niemcech 1945-1949 (Poznań 1993), a dwie równorzędne nagrody II stopnia otrzymali: pracownik Instytutu Polonijnego ks. dr Józef Wołczański za książkę *Ksiądz Szczepan Szydelski (1872-1967) – polityk i działacz społeczny* (Kraków 1992) oraz ks. dr Janusz Kania (KUL) za książkę *Unickie seminarium diecezjalne w Chełmie w latach 1759-1833* (Lublin 1993)²⁵.

W roku 1994, z racji jubileuszu 75-lecia KUL i 20-lecia Instytutu Polonijnego, wyjątkowo miała miejsce druga edycja nagrody, która od tej pory funkcjonuje jako nagroda im. Ireny i Franciszka Skowyrów. Nagrody jubileuszowe za całokształt pracy naukowej na rzecz Polonii i Polaków w świecie otrzymali: ks. prof. dr hab. Stanisław Kowalczyk, wieloletni dyrektor Instytutu Polonijnego, prof. dr hab. Mieczysław Wieliczko z UMCS i dr Zdzisław Jagodziński, dyrektor Biblioteki Polskiej w Londynie²⁶. Nagrodę im. Ireny i Franciszka Skowyrów, którą Instytut przyznaje od 1981 r., otrzymało do tej pory 29 osób.

---

²⁵ *Wręczenie nagród im. F. Skowry*. „Dziennik Lubelski” 9.03.1994 s. 7; *W paru słowach...* „Słowo. Dziennik Katolicki” 21.03.1994 nr 56 s. 4.

²⁶ *Nagrody dla naukowców zajmujących się Polonią*. „Dziennik Lubelski” 29.09.1994 s. 4; F. M a l i n o w s k i. *Jubileuszowa nagroda naukowa im. Ireny i Franciszka Skowry*. „Biuletyn Stowarzyszenia »Wspólnota Polska«” grudzień 1994 – styczeń 1995 nr 1(32) s. 41 n.; E. W a l e w a n d e r. *Nagroda za działalność na rzecz Polonii i Polaków w świecie*. „Rota” 1994 nr 3/4 s. 133 n.; *Za Polonię*. „Wiadomości Uniwersyteckie” (UMCS) 1994 nr 6 s. 3.